

УДК 351.82:338.24(061.1ЄС)

Д. О. ЧЕРНИКОВ,
аспірант кафедри економічної політики та врядування,
Національна академія державного управління
при Президентові України

УПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА АСОЦІАЦІЇ З ЄС

У статті аналізується досвід трансформації підходів у наданні державної допомоги суб'єктам господарювання в умовах підготовки до вступу до Європейського Союзу та відносин асоціації з ЄС. Ураховуючи важливість запровадження індустриальних парків в Україні та надання їм державної допомоги, аналіз зосереджений на схемах державної допомоги суб'єктам господарювання, які є релевантними для розвитку механізму підтримки індустриальних парків в Україні, що реалізуються на регіональному рівні та відповідають кращому міжнародному досвіду і стандартам. Розглянуто основні положення правил державної допомоги ЄС, на основі яких відбувалася зазначена трансформація, досвід упровадження цих правил, а також його результати в деяких країнах Центральної та Східної Європи і Туреччині.

Ключові слова: державна допомога суб'єктам господарювання, індустриальні парки, спеціальні економічні зони, економічний розвиток регіонів, європейська інтеграція.

D. O. CHERNIKOV,

Post-graduate Student, Chair of Economic Policy and Governance, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

INTRODUCTION OF INDUSTRIAL PARKS MODEL IN CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION AND ASSOCIATION WITH THE EU

The article analyzes the experience of transforming the schemes of state aid to undertakings during the preparation to accession to the EU as well as in relations of association with the EU. Considering importance of establishment of industrial parks in Ukraine and providing them with state aid, analysis focuses on state aid schemes, which are implemented at the regional level and therefore are relevant for the development of industrial parks support mechanism that should be coherent with the best international practice and standards. Analysis covers the main norms of the EU state aid rules, on the basis of which the abovementioned transformation took place, as well its outcomes in selected countries of the Central and Eastern Europe and Turkey.

Key words: state aid to undertakings, industrial parks, special economic zones, economic development of regions, European integration.

Д. О. ЧЕРНИКОВ,

аспірант кафедри економічної політики і управління, Національна академія державного управління при Президенті України

ВНЕДРЕНИЕ МОДЕЛИ ИНДУСТРИАЛЬНЫХ ПАРКОВ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ И АССОЦИИИ С ЕС

В статье анализируется опыт трансформации подходов в предоставлении государственной помощи субъектам хозяйствования в условиях подготовки к вступлению в Европейский Союз и отношений ассоциации с ЕС. Учитывая важность внедрения индустриальных парков в Украине и предоставления им государственной помощи, анализ сфокусирован на схемах помощи, которые являются релевантными для развития механизма поддержки индустриальных парков в Украине, реализуются на региональном уровне и соответствуют лучшему международному опыту и стандартам. Рассмотрены основные положения правил государственной помощи ЕС, на основе которых происходила указанная трансформация, опыт внедрения указанных правил, а также его результаты в некоторых странах Центральной и Восточной Европы и Турции.

Ключевые слова: государственная помощь субъектам хозяйствования, индустриальные парки, специальные экономические зоны, экономическое развитие регионов, европейская интеграция.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Індустріальний парк є однією з моделей розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності, що активно використовується у світі. Разом з тим в Україні застосування цієї моделі затримується, на думку автора, через невизначеності щодо фіскальних та бюджетних стимулів, які могли б в ефективний та прозорий спосіб надавати підтримку як створенню індустріальних парків, так і розвитку нових видів діяльності компаніями–учасниками цих парків.

Одночасно відповідно до положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом* створюється механізм нагляду та контролю у сфері державної допомоги суб'єктам господарювання, який має привести діючі та нові схеми і заходи державної допомоги у відповідність із правилами Європейського Союзу і знизити в такий спосіб ризики спотворення конкуренції та торгівлі між Україною та ЄС. Відповідно для подальшого розвитку таких механізмів підтримки економічного та інноваційного розвитку, як індустріальні парки, виконання зобов'язань України у сфері державної допомоги суб'єктам господарювання на підставі Угоди про асоціацію між Україною та ЄС набуває особливої актуальності. Ці зобов'язання передбачають, зокрема, приведення у відповідність із правилами ЄС чинних схем та заходів державної допомоги, які використовуються в Україні, а також розробку нових схем і заходів на основі цих правил (ст. 264 Угоди про асоціацію).

Зазначене актуалізує дослідження міжнародного досвіду державної підтримки економічної діяльності. Ключовими питаннями при цьому, на думку автора, мають бути: дотримання певних міжнародних зобов'язань країною, що надає допомогу; забезпечення ефективності та результативності державної підтримки; прозорість державної підтримки.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Науковим розробкам окремих аспектів надання державної допомоги суб'єктам господарювання присвячені роботи таких науковців, як Н.М.Бугаєнко [1], С.В.Касьянов [2], Т.В.Некрасова [5] та ін. Одночасно проблематика створення і діяльності індустріальних парків або інших моделей стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності останнім часом була предметом досліджень А.П.Павлюка, І.Ю.Єгоров, О.С.Чмир, В.Г.Панченка [3] та ін.

При цьому, незважаючи на те, що на проблематиці державної підтримки господарської діяльності, промислової політики в цілому зосереджують велику увагу науковці, власне тема державної допомоги суб'єктам господарювання як політико-правового механізму ЄС, що має бути впроваджений в Україні, розглядалася окремо від контексту промислової політики, міжнародної економічної інтеграції, розвитку конкуренції, бюджетної політики [3; 4]. Недослідженими залишаються напрями трансформації механізмів державної підтримки в рамках міжнародної інтеграції країни.

Формулювання цілей (мети) статті. Метою статті є розкриття змісту правил державної допомоги ЄС як механізму узгодження інтересів промислової, бюджетної та конкурентної політики, а також досвіду його використання деякими країнами Європи; характеристика процесів модифікації режимів підтримки економічної діяльності на національному рівні відповідно до цих правил та їх ролі у створенні й розвитку індустріальних парків.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Головна мета правил ЄС у сфері державної допомоги полягає в недопущенні спотворення економічної конкуренції на спільному ринку ЄС, аби підтримка господарської діяльності коштом держав-членів не перетворилася на “війну субсидій”. На відміну від правил ГАТТ/СОТ, де заходи підтримки повідомляються країнами пост-фактум, а надалі можуть бути предметом арбітражу, правила ЄС передбачають

* Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угоду ратифіковано Законом України № 1678-VII від 16.09.2014).

ще на етапі розробки програм і заходів широкий перелік основних вимог до них, які уряди держав-членів повинні використовувати в процесі розробки цих програм і заходів.

Головною особливістю правил ЄС у сфері державної допомоги є розмежування заходів за характером підтримки, зокрема: заходів вибіркової підтримки та загальних заходів підтримки (доступні всім учасникам ринку).

Якщо заходи підтримки є *вибірковими*, тобто призводять до виникнення вигод у її одержувача та відповідних втрат держави (зокрема органів місцевого самоврядування, державних та комунальних підприємств, державних банків тощо), негативно впливають або можуть вплинути на конкуренцію і торгівлю, уряд країни-члена повинен використати правила державної допомоги ЄС для підготовки або коригування своїх програм і заходів. Якщо ж заходи підтримки мають *загальний* характер, правила державної допомоги не застосовуються.

Типовими елементами правил ЄС у сфері державної допомоги є такі:

– установа переліку видів витрат, які можуть покриватися державою (дозволені витрати);

– розмежування поточних (операційних) та інвестиційних витрат;

– установа максимальної питомої ваги (інтенсивності) державної допомоги у певних проектах. Показник інтенсивності змінюється залежно від масштабу підприємства–одержувача та рівня розвитку регіону. Малі підприємства та слабкорозвинені регіони, як правило, можуть розраховувати на значно більш інтенсивну допомогу [12].

Завдяки цим елементам механізм контролю (моніторингу) державної допомоги також сприяє ефективному використанню бюджетних коштів (або державних ресурсів у більш широкому розумінні) та більшій прозорості державної допомоги [8].

Оскільки модель індустріальних парків є вибіркоvim інструментом розвитку економічної діяльності, правила державної допомоги ЄС цілком можуть бути використані для підготовки (зміни) відповідних заходів щодо підтримки створення та функціонування парків та/або їх учасників. Правила державної допомоги ЄС не описують таких механізмів чи напрямів підтримки, як “індустріальні парки” або “спеціальні економічні зони”, а натомість включають такі напрями, як “регіональна допомога”, “допомога на працевлаштування”, “допомога на дослідження та розвиток” тощо.

Для України застосування правил ЄС у сфері державної допомоги є важливим з погляду інтересів політики розвитку експорту та створення поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі з ЄС. Прямі експортні субсидії заборонені як нормами ГАТТ/СОТ, так і Угодою про асоціацію. Відповідно дотримання правил ЄС у сфері державної допомоги сприятиме розвитку експортного потенціалу, не порушуючи при цьому міжнародних зобов'язань України. Водночас недотримання цих правил у разі, якщо державна допомога надаватиметься виробникам-експортерам, створює в майбутньому ризики для доступу продукції на ринок ЄС.

З огляду на це досвід країн Центральної та Східної Європи, які вже пройшли шлях підготовки до вступу до ЄС і стали його членами у 2004–2007 рр., є релевантним. У рамках підготовки до вступу відбулась трансформація насамперед положень законодавства щодо державної підтримки економічної діяльності, що дало змогу, по-перше, зберегти державну підтримку як інструмент економічної політики, а, по-друге, привести схеми та заходи щодо підтримки у відповідність із правилами ЄС, тим самим створивши стимули для національних та іноземних інвесторів.

Правовими підставами для впровадження правил ЄС у сфері державної допомоги для Польщі, Чехії та Словаччини були положення Європейських угод (відносини асоціації з ЄС), укладених Європейським Союзом із цими країнами в середині 1990-х рр., а також положення Угод про вступ до ЄС. Політика Єврокомісії під час підготовки країн до вступу полягала в переорієнтації державної допомоги на прозорі схеми та горизонтальні цілі. Як показав досвід цих країн, застосування правил державної допомоги ЄС дало змогу, по-перше, зберегти механізми державної підтримки інноваційної та інвестиційної діяльності, по-друге, зробити їх

більш прозорими та ефективними, по-третє, перерозподілити потоки державної підтримки від вертикально-інтегрованих галузевих до горизонтально-орієнтованих регіональних [7]. Механізми підтримки регіональних інвестицій у деяких країнах Європи, а також у Туреччині, які створені в результаті впровадження правил ЄС у сфері державної допомоги, наведені у табл. 1.

Водночас деякий негативний досвід у контексті впровадження правил державної допомоги пов'язаний саме із галузевими схемами, коли уряд докладав недостатньо зусиль для їх модифікації (суднобудівні верфі у Гданську, металургійний комбінат у Гута Ченстохова, авіакомпанія “Малев” тощо), тобто невдачі були спричинені скоріше небажанням правильно застосовувати ці правила або взагалі їх застосовувати. Наразі немає фактів або тенденцій, які б свідчили про системні невдачі у трансформації моделей спеціальних економічних зон або індустріальних парків у контексті впровадження правил ЄС у сфері державної допомоги.

Зокрема, після вступу Польщі до ЄС Єврокомісія виявила державну допомогу металургійному комбінату Гута Ченстохова в період 1997–2002 рр. (тобто в період відносин асоціації з ЄС) на суму 4 млн євро, визнала її несумісною зі спільним ринком і видала розпорядження про повернення цієї допомоги, тоді як заходи підтримки цього підприємства у 2002–2005 рр. не були визнані державною допомогою взагалі. Певну роль у цій ситуації відіграла непослідовність польського уряду, який на етапі вступу до ЄС хотів ліквідувати підприємство, внаслідок чого воно не було включене до переліку одержувачів допомоги на реструктуризацію в додатку до угоди про вступ до ЄС, але потім змінив наміри з метою приватизації металургійного комбінату.

Водночас правову основу для відповідного рішення Єврокомісії створили саме відповідні норми угоди про вступ Польщі до ЄС. У 2002–2005 рр. Єврокомісія провела розслідування надання державної допомоги суднобудівним підприємствам Гданська, Щецина і Гдині, які ще з 1990-х рр. одержували різні види підтримки загалом на кілька мільярдів євро. Польському уряду вдалося відтермінувати остаточний вердикт ще на 3 роки, але не на свою користь – у 2008 р. Європейська Комісія постановила повернути допомогу, надану двом підприємствам (3,3 млрд євро). Причиною цього стало зволікання з погодженням планів реструктуризації, невдалий пошук інвестора, що, врешті-решт, дали Єврокомісії підстави вважати надану підтримку незаконною операційною державною допомогою [8, с. 177–188].

Таблиця 1

Механізми підтримки регіональних інвестицій у деяких країнах Європи [10; 13–16]

Країна	Одержувач державної допомоги (кількість)	Механізм підтримки	Відповідальний орган	Інші форми підтримки компаній-учасників
1	2	3	4	5
Польща	Технологічні парки (43). Почали розвиватися в рамках режиму спеціальних економічних зон (СЕЗ). СЕЗ – частина території Польщі, що має окремий режим адміністрування і створена для ведення бізнесу на сприятливих умовах [13]	Пільги з податку на прибуток підприємств для учасників СЕЗ. Виключення з бази оподаткування податком на прибуток підприємств від 30 до 70% коштів, спрямованих на інвестиції, або створення нових робочих місць: – для великих підприємств: від 30 до 50%; – для середніх підприємств: від 40 до 60%; – для малих підприємств: від 50 до 70%. Частку може бути збільшено на 10–20% залежно від рівня економічного розвитку регіону, де розташовано СЕЗ. Учасник СЕЗ має виконати такі умови: 1) мінімальний розмір інвестицій – 100 тис. євро;	Міністерство економіки	Бюджетні субсидії (гранти). Програма підтримки найважливіших для польської економіки інвестицій на 2011–2020 рр. (див. табл. 2)

1	2	3	4	5
		2) власний внесок у реалізацію проекту щонайменше 25%; 3) збереження об'єктів (майна), у які було здійснено інвестиції впродовж щонайменше п'яти років після завершення інвестиційного проекту (для МСП – 3 роки); 4) збереження робочих місць протягом п'яти років, після їх створення (для МСП – 3 роки)		
Чехія [14]	Промислові зони (102). Підтримувалося створення впродовж 1998–2006 рр.	Програма розвитку промислових зон (1998–2006 рр.). Підтримку могли отримати зони, пов'язані з інвесторами, що також одержували допомогу відповідно до Закону про стимулювання інвестицій. Програма мала 4 компоненти. 1. Підготовка промислових зон. 2. Відновлення занедбаних промислових зон. 3. Будівництво і реконструкція промислових будівель. 4. Акредитація промислових зон. У рамках програми муніципалітети, їх асоціації, регіони, компанії-девелопери, інвестори могли розраховувати на: – прямі гранти; – часткове відшкодування відсоткової ставки за кредитами комерційних банків; – поворотну фінансову допомогу; – придбання земельних ділянок та майна на пільгових умовах	Міністерство промисловості та торгівлі	1. Пільги зі сплати податку на прибуток підприємств. 2. Продаж підготовлених земельних ділянок за пільговою ціною. 3. Допомога на створення робочих місць, перекваліфікацію, підготовку працівників. 4. Зміна цільового призначення земельних ділянок
	Стратегічні промислові зони (СПЗ): – площею від 100 га (яка потребує розвитку) або 200 га (розвинута); – підготовлені для стратегічного інвестора на підставі рішення уряду; – використовуються для залучення інвесторів зі сфер найбільш сучасних промислових технологій, а також розвитку технологічних центрів та центрів підтримки бізнесу, науки і досліджень	Програма розвитку комерційної нерухомості та інфраструктури (діє з 2006 р.). З травня 2015 р. для стратегічних промислових зон діють такі стимули: – грант на створення кожного робочого місця (до 300 000 крон); – звільнення від податку на майно (на період до п'яти років). При цьому розмір приватних інвестицій має становити щонайменше 2 млн євро безпосередньо в стратегічній промисловій зоні або в регіоні, де вона розташована	Міністерство промисловості та торгівлі	1. Грант на створення робочих місць (на кожне місце): – 200 000 крон у регіонах, де рівень безробіття щонайменше на 50% вищий за середній по країні; – 100 000 крон у регіонах, де рівень безробіття щонайменше на 25–50% вищий за середній по країні. 2. Гранти на відшкодування дозволених витрат (від 25 до 50% від загального обсягу). 3. Грант на відшкодування капітальних інвестицій (до 10% загального обсягу)

*Станом на 2011 р. функціонувало 5 зон, див. <http://www.cityinvestczech.cz/en/strategic-industrial-zones-prepared-for-investors>. Нині застосовується термін “стратегічна інвестиція”.

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
Словацьчина [10]	Індустріальні парки (38). Визначена генеральним планом або планом зонування територія, яка використовується одним або більше суб'єктами господарювання для виробництва чи надання послуг. Створюється муніципалітетом на його території. Для створення парку на території двох або більше муніципалітетів укладається угода в установленому порядку	Закон про підтримку індустріальних парків (прийнятий у 2001 р., поточна редакція діє з 2005 р.). Субвенції муніципалітетам для часткового відшкодування вартості створення інфраструктури (водопостачання та водовідведення, електропостачання, телекомунікації, поводження з відходами тощо), витрат на земельні ділянки, які можуть бути призначені для заснування парку (зміна права власності, передача в оренду), передачі земель з державної власності у власність громад, витрат на зміну цільового призначення земельних ділянок (вилучення із сільськогосподарського або лісового фонду). Обсяг субвенції може становити до 85% від загального обсягу витрат (до 2005 р. – 70%) за умови співфінансування 15% за рахунок місцевого бюджету	Міністерство економіки	1. Бюджетні субсидії на придбання матеріальних або нематеріальних активів. 2. Податкові пільги. 3. Дотації на створення робочих місць. 4. Продаж нерухомості за пільговою ціною
Румунія [15]	Індустріальні парки (70). Території, де економічна діяльність, наукові дослідження, промислове виробництво та надання послуг здійснюються в спеціальному режимі сприяння	Закон про підтримку індустріальних парків (прийнятий у 2002 р., поточна редакція діє з 2013 р.). З 2013 р. діють такі пільги : – звільнення від сплати податку на землю і нерухомість; – звільнення від плати за зміну цільового призначення земельних ділянок; – звільнення від інших місцевих податків та зборів. Пільги надаються в рамках законодавства про державну допомогу суб'єктам господарювання	Міністерство регіонального розвитку	1. Бюджетні субсидії , що надаються для підтримки капітальних інвестицій (загальний бюджет – 150 млн євро на рік) та створення робочих місць (загальний бюджет – 100 млн євро на рік). 2. Пільга зі сплати 50% податку на прибуток підприємств для діяльності, пов'язаної з науково-дослідними розробками. 3. Прискорена амортизація до 50% фінансової вартості активів , пов'язаних з науково-дослідними розробками
Туреччина [16]	Зони розвитку технологій (ЗРТ) – технопарки (63 зони, з яких 50 працює і 13 – будуються). Метою є підтримка науково-дослідних розробок та залучення інвестицій у сфери високих технологій	Податкові та митні пільги : – звільнення від оподаткування прибутку, одержаного від розробки програмного забезпечення, науково-дослідних робіт, дизайну до 31 грудня 2023 р.; – звільнення від оподаткування ПДВ програмного забезпечення, виробленого виключно в ЗРТ до 31 грудня 2023 р.; – заробітна плата дослідницького та допоміжного персоналу (не більше від 10% дослідницького персоналу),	Для інвестицій – Міністерство економіки Для нарахувань на заробітну плату – Міністерство фінансів	Допомога доступна в рамках загального та регіонального переліку стимулів , а також стимулів для великих і стратегічних проектів .

1	2	3	4	5
		який працює в ЗРТ, звільняється від усіх податків до 31 грудня 2023 р.; – звільнення від сплати ввізного мита та акцизного податку для проектів НДР, конструкторських робіт, створення програмного забезпечення; – держава до 31 грудня 2023 р. сплачує 50% внесків роботодавців на соціальне страхування		
	Організовані промислові зони (284 зони у 80 провінціях, з яких 215 працюють і 69 – будуються). Надають можливість компаніям працювати в інвестиційно сприятливому середовищі з готовою інфраструктурою: дороги, комунікації, водо-, газо-, електропостачання, система поведження з відходами тощо	Податкові та митні пільги: – звільнення від ПДВ операцій з придбання земельних ділянок; – звільнення під податку на майно протягом п'яти років з моменту завершення будівництва заводу; – звільнення від оподаткування операцій з упорядкування земельних ділянок, а також від місцевих податків, що стягуються у зв'язку з будівництвом та функціонуванням виробничих потужностей; – звільнення від місцевого податку на тверді відходи, якщо зона не користується муніципальними послугами щодо поведження з відходами; – знижена вартість послуг із постачання води, природного газу та телекомунікаційних послуг; – звільнення від оподаткування операцій із землевпорядкування		
	Вільні митні зони (19 зон, розташовані поруч із кордонами ЄС, головними портами на Середземному, Егейському і Чорному морях). Метою є збільшення експорто-орієнтованих інвестицій	Податкові та митні пільги: – повне звільнення від сплати ввізного та вивізнього мита; – повне звільнення від податку на прибуток підприємств для виробництв; – повне звільнення від ПДВ та спеціального податку на споживання; – повне звільнення від акцизного податку у передбачених законодавством випадках; – повне звільнення від нарахувань на заробітну плату для компаній, що експортують не менше від 85% вироблених у зоні товарів у режимі FOB (франко-борт)		

Розвиток промислових зон Чехії активно відбувався впродовж 1998–2006 рр., коли акцент був зроблений на розбудові виробничих майданчиків за підтримки державного бюджету. Впродовж усього періоду дії програми стимули були доступні як безпосередньо інвесторам (компаніям), так і муніципалітетам, які прагнули розбудувати промислові зони. За цей період вдалося залучити майже 162 млрд крон інвестицій при тому, що державні видатки на їх стимулювання становили лише 7,2 млрд крон, або 4,5% від загального обсягу інвестицій. Крім того, одним із результатів політики розвитку промислових зон упродовж цього періоду стало створення ринку земельних ділянок промислового призначення

[6, с. 35]. Пізніше, після 2006 р., коли промислові зони було створено, уряд перейшов до підтримки лише стратегічних промислових зон.

У контексті індустріальних парків Словаччини режим підтримки інвестиційної діяльності має 2 складові: підтримку муніципалітетів та підтримку інвестиційних проектів. У першому випадку муніципалітет може отримати цільову субвенцію на розбудову інфраструктури, у другому компанія–учасник парку отримує бюджетну субсидію на виконання інвестиційного проекту. Одним з головних критеріїв прийняття рішення про надання підтримки є вплив на створення нових робочих місць. За висновками Ярміли Відової, індустріальні парки позитивно вплинули на відновлення бізнес-клімату, трансфер новітніх технологій, сприяли реструктуризації та модернізації економіки, створенню нових робочих місць (особливо в регіонах Кошице, Жиліна, Братислава). Навпаки, у регіонах, де подібних парків не було створено, економічна ситуація є досить незадовільною, а рівень безробіття – високим [10].

При тому, що загалом досвід Румунії у залученні прямих іноземних інвестицій досить позитивний (обсяг ПІІ в економіку Румунії на 2015 р. становив 63 млрд євро, а щорічний їх приплив упродовж 2010–2015 рр. – у середньому 2–3 млрд євро), вплив індустріальних парків на відповідні досягнення владою Румунії не спостерігається. Навпаки, за висновками органу захисту конкуренції Румунії, державна допомога не справляла суттєвого впливу на наміри компаній-резидентів інвестувати в індустріальні парки, відповідно, вона не сприяла зменшенню дисбалансу в розвитку між регіонами Румунії. Одержувачами допомоги, наприклад за 2010–2011 рр., були 34 компанії–адміністратори та 159 компаній–учасниць парків. Загальний обсяг допомоги становив 2,5–2,8 млн євро у 2010–2011 рр., або не більше ніж 2% від усієї регіональної допомоги, що надавалася в Румунії. Однією з причин цього є недостатня обізнаність органів місцевого самоврядування з правилами державної допомоги, недостатня співпраця з органом захисту конкуренції та недостатньо активна участь у діяльності з розвитку територій за допомогою індустріальних парків. Дійсно, навіть норми чинного Закону про індустріальні парки (чинний з 2013 р.) є досить загальними (при цьому механізм надання податкових пільг детально не викладений у податковому законодавстві) та містять лише посилання на правила державної допомоги ЄС.

З точки зору пільг в оподаткуванні напрям індустріальних або технологічних парків не є окремим інвестиційним стимулом у Польщі. Починаючи з кінця 1990-х рр., технологічні парки розвивалися в рамках спеціальних економічних зон (СЕЗ) [9]. Також і нині, на підставі щорічних звітів про державну допомогу суб'єктам господарювання Органу захисту конкуренції та споживачів Польщі, можна зробити висновок, що надання державної допомоги компаніям–учасникам або компаніям–адміністраторам індустріальних і технологічних парків обмежується лише окремими випадками, зокрема у Вроцлаві.

У процесі вступу Польщі до ЄС відповідно до правил державної допомоги ЄС режим підтримки, який діяв з 1994 р., був змінений. Згідно із законом 1994 р. СЕЗ могли одержувати такі види підтримки:

1. Повне звільнення від податку на прибуток протягом перших десяти років діяльності.
2. Часткове звільнення від сплати податку на прибуток підприємств (у розмірі 50%) протягом наступних років, аж до моменту ліквідації зони.
3. Звільнення від податку на нерухомість.

Водночас при підготовці до вступу Польщі до ЄС ці досить загальні норми були скасовані, а натомість запроваджені більш деталізовані (диференційовані) норми щодо податкових пільг залежно від розміру підприємства-одержувача (велике, середнє, мале); рівня економічного розвитку регіону; дотримання інвестором низки умов щодо розміру інвестицій, власного внеску в реалізацію проекту, збереження об'єктів та робочих місць, створених у результаті використання державної допомоги.

Водночас уряд Польщі також сприяв розвитку індустріальних парків і технопарків шляхом надання бюджетних субсидій. У 2000–2004 рр. польський уряд у рамках Програми стиму-

лювання інновацій у польській економіці до 2006 р. проводив політику бюджетної підтримки інноваційної інфраструктури – технопарків, бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технології. Саме в цей період (2000–2003 рр.) 3 технопарки отримали допомогу з фондів ЄС (програма Phare). Надалі завдяки ефективному використанню коштів Європейського фонду регіонального розвитку кількість технологічних парків зросла до 43 станом на кінець 2013 р.

Програма підтримки найважливіших для польської економіки інвестицій на 2011–2020 рр. передбачає пряму бюджетну підтримку інвестиційним проектам. Механізм підтримки складається з грантів на підтримку інвестицій та створення нових робочих місць і розроблений на основі Регламенту про загальні групові виключення Європейської Комісії, який дає змогу надавати відносно невеликі обсяги допомоги без попереднього погодження (табл. 2, 3).

Таблиця 2

Інвестиційний грант у рамках Програми підтримки найважливіших для польської економіки інвестицій на 2011–2020 рр.

Сектор	Кількість нових робочих місць	Обсяг витрат, на які поширюється допомога (дозволені витрати), млн злотих	Розмір допомоги, відсоток до дозволених витрат
Автомобілебудування, електроніка та побутова техніка, авіаційна промисловість, біотехнології, харчова промисловість*	50	160	1,5–7,5**
Інші сектори економіки	200	750	1,5–7,5**
	500	500	1,5–7,5**
Науково-дослідні розробки	35	10***	10

*Допомога не надається в разі, якщо рівень безробіття в повіті нижче від 75% середнього по країні, за винятком Східної Польщі.

**Додаткові 5 відсоткових пунктів для інвестицій у Східній Польщі.

***За винятком оренди офісів.

Таблиця 3

Грант на створення робочих місць у рамках Програми підтримки найважливіших для польської економіки інвестицій на 2011–2020 рр.

Сектор	Кількість нових і тих, що існували раніше, робочих місць	Обсяг витрат, на які поширюється допомога (дозволені витрати), млн злотих	Розмір допомоги, в розрахунку на одне робоче місце, злотих
Автомобілебудування, електроніка та побутова техніка, авіаційна промисловість, біотехнології, харчова промисловість*	250	40	від 3 200 до 15 600 злотих (800–3900 євро)
Сучасні сервіси	250	1,5***	
Науково-дослідні розробки	35	1 ***	
Інші сектори економіки	200	750	
	500	500	

*Допомога не надається в разі, якщо рівень безробіття в повіті нижче від 75% середнього по країні, за винятком Східної Польщі.

**Додаткові 20% для інвестицій у Східній Польщі.

***За винятком оренди офісів.

Таким чином, польська модель державної допомоги, що створена на основі відповідних правил ЄС, спрямована на підтримку видів діяльності із високою доданою вартістю, поєднує різні форми допомоги (податкові пільги, гранти за рахунок державного бюджету) і використовує низку критеріїв для визначення обсягу державної допомоги для конкретного інвестиційного проекту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи викладене у статті, можна зробити такі висновки.

1. Виконання країнами Центральної та Східної Європи зобов'язань при вступі до Європейського Союзу сприяло успішній трансформації механізмів державної допомоги суб'єктам господарювання. Ці механізми стимулювання економічної діяльності змінювалися як під впливом права ЄС у сфері конкуренції (правила державної допомоги суб'єктам господарювання), так і зважаючи на тенденцію до більш активного використання коштів структурних фондів ЄС. Обидва ці чинники призвели до модифікації загальної структури допомоги від вертикальної (галузевої) до горизонтальної (яка становила понад 60% від усієї державної допомоги в нових країнах-членах після їх приєднання до ЄС у 2004–2007 рр.) із зростаючою часткою регіональної допомоги.

Відбулася диверсифікація інструментів допомоги саме в контексті індустріальних парків або промислових зон:

- підтримка може надаватися органам місцевого самоврядування для створення таких парків або зон як майданчиків з готовою інфраструктурою;

- компанії, що працюють на території парків або зон, можуть також користуватися або механізмами підтримки їх учасників, або ж отримати підтримку інвестиційних проектів, яка відкрита для всіх інвесторів, що відповідають певним критеріям.

Механізм розвитку парків або зон став фактором конкурентоспроможності регіонів і громад. Він також доповнюється механізмом стимулювання інвестиційних проектів за рахунок податкових пільг або бюджетних субсидій (грантів) на національному рівні. У Чехії та Словаччині промислові зони та індустріальні парки розглядалися як готова інфраструктура для розміщення високотехнологічних виробництв. Відповідні заходи економічного стимулювання були передбачені насамперед для органів місцевого самоврядування. У Польщі таку роль інфраструктури відіграють спеціальні економічні зони.

Успішний досвід країн-членів ЄС характеризується доступністю стимулів як для європейських, так і інших міжнародних компаній. Відповідно застосування правил ЄС у сфері державної допомоги також сприяло переходу від протекціоністської до стимулюючої моделі інвестиційної політики.

Державна допомога для інвесторів згідно з правилами ЄС має чіткі умови надання, які можуть слугувати прикладами для використання в українському законодавстві. За винятком Румунії, у процесі дослідження не виявлено негативних наслідків застосування норм права ЄС. Разом з тим цей випадок може вважатися суб'єктивним, зважаючи на недостатній обсяг інформації.

2. Право ЄС та законодавство країн-членів ЄС не передбачає окремих інструментів державної допомоги саме для індустріальних парків. Ця модель може розвиватися із використанням правил ЄС у сфері державної допомоги, що стосуються насамперед регіональної допомоги, допомоги на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність, допомоги на працевлаштування.

3. Закон України “Про державну допомогу суб'єктам господарювання” набув чинності 2 серпня 2017 р. Кабінетом Міністрів України затверджено критерії, на основі яких буде здійснюватися оцінка схем і заходів державної допомоги на предмет допустимості для конкуренції, тобто відповідності Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Отже, наразі лише починається моніторинг схем і заходів щодо державної допомоги суб'єктам господарювання.

Ураховуючи це, предметом подальших наукових досліджень може бути вивчення досвіду балканських країн, які почали впроваджувати правила ЄС на більш пізньому етапі в рамках угод про асоціацію, а також аналіз сучасного досвіду України, накопиченого в рамках застосування вищезазначеного Закону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугаєнко Н. Базові принципи політики регулювання державної допомоги суб'єктам господарювання в рамках ЄС / Н. Бугаєнко // Вісн. КНТЕУ. – 2010. – № 6. – С. 14–22.
2. Касьянов С. Державна допомога виробникам в Україні: реформування відповідно до норм СОТ та ЄС / С. Касьянов, В. Вавришук, Е. Каліщук. – Київ : Нора-друк, 2004. – 86 с.
3. Вітчизняна практика та світовий досвід СЕЗ і ТПР / [О. С. Чмир, В. Г. Панченко, Ю. В. Гусєв, В. І. Пила]. – Київ : Вістка, 2013. – С. 115–123.
4. Індустріальні парки в Україні: удосконалення політики стимулювання у контексті світового досвіду : аналіт. доп. / [А. П. Павлюк та ін.] ; Нац. ін-т стратег. дослідж. – Київ : НІСД, 2014. – 64 с.
5. Некрасова Т. В. До питання про недоліки регулювання державної допомоги, що надається суб'єктам господарювання / Т. В. Некрасова // Вісн. Донец. ун-ту. – 2007. – № 1. – С. 507–511. – (Серія В: Економіка і право).
6. Czech Invest Annual Report [Електронний ресурс] // Czechinvest. Investment and Business Development Agency. – 2006. – 68 с. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.czechinvest.org/en/About-CzechInvest/Download/Annual-Reports>
7. Braczkowska-Boroch M. Zasady regionalnej pomocy inwestycyjnej / Magdalena Braczkowska-Boroch // Kontrola Państwowa. – 2015. – № 3. – С. 124–134.
8. Quigley C. European State Aid Law and Policy / Conor Quigley. – Bloomsbury Publishing, 2009. – 640 с.
9. Parki technologiczne jako instrument polityki wspierania innowacji i dyfuzji wiedzy / Instytut Badan Strukturalnych. – Warszawa, 2008. – 67 с.
10. Vidová J. Industrial Parks – History, Their Present and Influence on Employment / Jarmila Vidová // Review of Economic Perspectives. – 2010. – N 1. – С. 41–58.
11. Hölscher, Jens; Nulsch, Nicole; Stephan, Johannes (2010): State Aid in the Enlarged European Union. An Overview, IWH Discussion Papers, N 24/2010. – Режим доступу до ресурсу : <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:101:1-201101142407>
12. Guidelines on regional State aid for 2014–2020 (2013/C 209/01) [Електронний ресурс] // European Commission. – 2013. – Режим доступу до ресурсу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:209:0001:0045:EN:PDF>
13. Investment incentives in SEZ [Електронний ресурс] // Polish Investment and Trade Agency. – Режим доступу до ресурсу : https://www.paih.gov.pl/why_poland/investment_incentives/investment_incentives_in_SEZ
14. Investment Incentives [Електронний ресурс] // Czechinvest. – 2017. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.czechinvest.org/en/Our-services/Investment-Incentives>
15. Made in Romania the foreign investor's guide 2016 [Електронний ресурс] // InvestRomania. – Режим доступу до ресурсу : <http://investromania.gov.ro/web/wp-content/uploads/2016/08/Investors-Guide.pdf>
16. Investment Zones [Електронний ресурс] // Investment Support and Promotion Agency of Turkey. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.invest.gov.tr/en-US/investmentguide/investors-guide/Pages/SpecialInvestmentZones.aspx>

REFERENCES

1. Buhaienko N. Bazovi pryntsyipy polityky rehuliuвання derzhavnoi dopomohy subiektam hospodariuvannya v ramkakh ES [Main Principles of Regulation of the State Aid to Undertakings in the EU], Visnyk KNTEU, 2010, vol. 6. – pp. 14–22.
2. Kasianov S. Derzhavna dopomoha vyrobnykam v Ukraini: reformuvannya vidpovidno do norm SOT ta ES [State Aid to Manufacturers in Ukraine: Reform According to WTO and EU Norms], Kyiv, Nora-druk, 2004, 86 p.
3. Vitchyzniana praktyka ta svitovyi dosvid SEZ i TPR [Home Practice and International Experience of SEZ and Priority Development Territories], O. S. Chmyr, V. H. Panchenko, Yu. V. Husiev, V. I. Pyla, Kyiv, Vistka, 2013. – pp. 115–123.
- Industrialni parky v Ukraini: udoskonalennia polityky stymuliuвання u konteksti svitovoho dosvidu: analitychna dopovid [Industrial Parks in Ukraine: Improvement of Stimulus Policy in Context of International Experience: Analytical Report], A. P. Pavliuk, National Institute of Strategic Studies, Kyiv, 2014. – 64 p.
4. Nekrasova T. V. Do pytannia pro nedoliky rehuliuвання derzhavnoi dopomohy, shcho nadaietsia subiektam hospodariuvannya [On the Matter of Shortcomings of Regulating of State Aid to Undertakings] Visnyk Donetskooho universytetu, series V: Ekonomika i pravo, 2007, vol. 1. – pp. 507–511.
5. Czech Invest Annual Report // Czechinvest. Investment and Business Development Agency. – 2006. – 68 c. – <https://www.czechinvest.org/en/About-CzechInvest/Download/Annual-Reports>
6. Braczkowska-Boroch M. Zasady regionalnej pomocy inwestycyjnej / Magdalena Braczkowska-Boroch. // Kontrola Państwowa. – 2015. – № 3. – pp. 124–134.
7. Quigley C. European State Aid Law and Policy / Conor Quigley. – Bloomsbury Publishing, 2009. – 640 p.
8. Parki technologiczne jako instrument polityki wspierania innowacji i dyfuzji wiedzy / Instytut Badan Strukturalnych. – Warszawa, 2008. – 67 c.
9. Vidová J. Industrial Parks – History, Their Present and Influence on Employment / Jarmila Vidová. // Review of Economic Perspectives. – 2010. – № 1. – pp. 41–58.
10. Hölscher, Jens; Nulsch, Nicole; Stephan, Johannes (2010): State Aid in the Enlarged European Union. An Overview, IWH Discussion Papers, No. 24/2010. – <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:101:1-201101142407>
11. Guidelines on regional State aid for 2014-2020 (2013/C 209/01) // European Commission. – 2013. – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:209:0001:0045:EN:PDF>
12. Investment incentives in SEZ] // Polish Investment and Trade Agency. –https://www.paih.gov.pl/why_poland/investment_incentives/investment_incentives_in_SEZ
13. Investment Incentives // Czechinvest. – 2017. –<https://www.czechinvest.org/en/Our-services/Investment-Incentives>
14. Made in Romania the foreign investor's guide 2016 // InvestRomania. –<http://investromania.gov.ro/web/wp-content/uploads/2016/08/Investors-Guide.pdf>
15. Investment Zones // Investment Support and Promotion Agency of Turkey. – <http://www.invest.gov.tr/en-US/investmentguide/investorsguide/Pages/SpecialInvestmentZones.aspx>

SUMMARY

Problem setting. Industrial park can be considered as one of the models of innovation and investment promotion with proven international experience. Applying this model in Ukraine is hampered by uncertainty about fiscal and budget incentives, which should promote establishment of the industrial parks and promote new economic activities by companies that participate in industrial parks.

Recent research and publications analysis. A number of authors have researched separately the substances of the EU state aid rules, and the experience of establishment and activity of industrial parks and other forms of support to economic activity. Despite topics of industrial policy and state support to undertakings have been developed by researchers, the topic of EU state aid rules that shall be introduced in Ukraine was considered without contexts of industrial policy, international economic integration, promotion of competition and budget policy.

The paper objective is to analyze the basic principles and structure of the EU state aid rules as a mechanism for balancing of industrial, budgetary and competition policies, as well as the experience of its use by some European countries; and to analyze the processes of modification national level support schemes by applying of such rules and their role in the creation and development of industrial parks.

The paper main body. The main purpose of EU state aid rules is to prevent distortion of economic competition in the EU common market so that support for economic activity at the expense of the Member States does not turn into a “subsidy war”.

Since the model of industrial parks is a selective tool for the development of economic activity, EU state aid rules can well be used to prepare (modify) appropriate measures to support the establishment and operation of parks and / or their participants.

For Ukraine, the application of EU rules in the field of state aid is important from the point of view of the interests of the export development policy and the establishment of a deep and comprehensive free trade area with the EU. Both the GATT/WTO norms and the EU-Ukraine Association Agreement prohibit direct export subsidies. Accordingly, compliance with EU rules in the field of state aid will help to develop export potential, while not violating the international obligations of Ukraine. On the other hand, failure to comply with these rules if state aid is provided to exporting producers creates risks in the future for access to the EU market.

In view of this, the experience of the countries of Central and Eastern Europe, which have already undergone preparation for accession to the EU and became its members in 2004–2007, is relevant. As part of the preparation for accession, the transformation of the provisions of the legislation on state support for economic activity took place, which allowed, firstly, to maintain state support as an instrument of economic policy, and secondly, to bring the schemes and measures of support in line with the EU rules, thereby creating incentives for national and foreign investors. In particular, a Polish model of state aid established based on the relevant EU rules is aimed at supporting economic activities with high added value, combining various forms of aid (tax privileges, grants from the state budget) by applying a number of criteria for determining the amount of state aid for a particular investment project.

Conclusions of the research. The mechanism of the development of industrial parks has become a factor in the competitiveness of regions and communities. It is also complemented by a mechanism for stimulating investment projects at the expense of tax privileges or budget subsidies (grants) at the national level. The successful experience of the EU member states is characterized by the availability of incentives for both European and other international companies. Accordingly, the application of EU rules in the field of state aid also facilitated the transition from a protectionist to a stimulating model of investment policy. State aid for investors, in accordance with EU rules, has clear terms and conditions that can serve as examples for use in Ukrainian legislation.